Les segrestadores

Memòria oblidada de l'extraradi

Odei A.-Etxearte

La Segona **Perifèria**

LES SEGRESTADORES_b.indd 7 29/09/2026 13:17:22

SUMARI

La rentadora 15
Anònimes 35
Boicots i incendis 59
L'estació fantasma 83
La Rosa i la Casimira 113
Conspiració 141
Ocells 167
El jersei vermell 195

Cronologia dels segrestos dels autobusos 221
Notes i bibliografia 225
Crèdits de les imatges 251

A J. A.-E. i J.-P. S.

LES SEGRESTADORES_b.indd 11 29/09/2026 13:17:22

«L'última vegada no és cap plor:
és la paraula que direm demà».

Màrius Sampere

LES SEGRESTADORES_b.indd 13 29/09/2026 13:17:22

1
La rentadora

Van aixecar blocs de pisos dalt de la muntanya per a la mà d'obra immigrada que necessitava habitatge barat. De fins a vuit plantes, aïllats. Ruscos gegantins que s'abraonen sobre l'estesa de la gran Barcelona, a punt de caure pel pendent, amb un aire que es respira més net i tranquil que el d'allà baix i un sol que enlluerna estiu i hivern. La majoria de dies s'hi veu el mar com la promesa d'un regal insultant i preciós, que s'esvaeix quan es fon amb el cel gris, com si tot s'acabés a l'horitzó.

Els pisos de les plantes més altes són una talaia. Els inferiors són igualment aeris per la façana exposada al precipici, però subterranis per la banda de la muntanya, i així, els que hi viuen, un cop a dalt de tot del carrer, han de tornar a baixar per llargues escales amb baranes de ferro. A alguns pisos s'hi entra directament pels costats. Són escales que pugen i baixen i s'encavalquen, escales que van fer els mateixos veïns amb totxos i ciment sobre una muntanya sense camins per accedir als edificis, perquè les autoritats que els havien construït no se n'havien preocupat. Hi ha les famoses escales de Maurits Cornelis Escher que no porten enlloc i hi ha les escales del barri de Can Franquesa de Santa Coloma de Gramenet.

LES SEGRESTADORES_b.indd 15 29/09/2026 13:17:22

L'últim carrer és el de les segrestadores: on s'acaba l'asfalt i es despleguen els cims dels turons de la serralada de Marina, de ginesta i altres arbustos, alzines i pins solitaris, encara no prou verda i travessada per torres d'alta tensió. Vivien en sis edificis que van estampar de colors quan es va recuperar la democràcia, per dignificar-los. Ben bé a sota seu, al mur de contenció que falca el vessant sobre el carrer Còrdova, s'alça imponent una A anarquista, pintada en blanc sobre negre. Vista des d'altres barris, des del nus de la Trinitat o la B-20, no sembla que ocupi tants metres com a peu de vorera. En més de quaranta anys ningú no ha gosat malmetre-la. Declara, imbatible, la llibertat.

L'obsessió per aquestes dones comença aquí, per saber-ne els noms i unes raons que mai ningú els va demanar perquè no es podien dir. El poc que se'n sabia ho havia llegit en quatre ratlles d'un llibre i en l'escassa premsa que en va parlar. El 2 d'agost de 1973, un centenar de veïnes es van dirigir a l'única parada de Can Franquesa on arribava l'autobús, a la part baixa del barri. Van pagar el bitllet i van demanar al conductor que les pugés a la porta de casa seva. «I si m'hi nego?», els va dir l'home. «Aleshores ja veurem què passa...», van respondre elles. I l'autobús va pujar lentament pels carrers costeruts i impossibles fins al carrer Menorca, i allà el van retenir fins que va arribar la Guàrdia Civil, armada amb metralletes, i va ordenar a la multitud que es dissolgués. S'hi van negar: no hi havia cap raó perquè les tractessin així, no eren lladres i volien parlar amb l'alcalde. Uns agents se'n van endur unes quantes en vehicles totterreny fins a la caserna. Dues van ser

LES SEGRESTADORES_b.indd 16 29/09/2026 13:17:22

interrogades, jutjades i condemnades a pagar una multa i les costes del judici. En total, 394 pessetes.

En vaig recollir la història en un llibre sobre el moviment veïnal, fa més de deu anys. Quan en va fer cinquanta del segrest, en vaig escriure dos reportatges i em van demanar que ho resumís en una píndola televisiva. Hi havia tan poc per explicar que semblava una dèria estúpida, però ja no me'n vaig poder desfer. Aquelles dones m'havien encomanat una altra mena de determinació. La història se m'arrelava al pensament com la mala herba creix als marges.

Les imagino rere els vidres de les finestres il·luminades quan es fa fosc, estenent la roba als balcons de bon matí, en els replans de les escales parlant baixet i congriant el deliri d'endur-se definitivament l'autobús. Les he buscades en va entre els coneguts. He picat a timbres, esperant que una velleta m'obrís la porta dels records. He preguntat als que sortien dels edificis si en sabien res. Aquella història és l'espectre d'un passat massa llunyà que no puc fer més que perseguir perquè ell em persegueix a mi, torna quan ja em semblava que me n'havia desfet, perseverant, tossut i obsessiu, invasor de nits i pensaments, i per això acabaré escrivint el que ara vindrà.

Si t'havies de trobar amb algú en un carrer mai no era en un punt determinat. Caminaves en la direcció convinguda per creuar-t'hi. Si no havia aparegut a l'hora, l'esperaves cinc minuts que et cremaven el cos. Si tampoc no arribava, havies d'avisar la resta perquè tot estava en risc. En persona, sense deixar-ho escrit en cap paper. El telèfon no servia perquè et

LES SEGRESTADORES_b.indd 17 29/09/2026 13:17:22

podien escoltar si et vigilaven. Eren maneres d'evitar les «caigudes», que és com en deien, de les detencions, en l'argot de la clandestinitat. Si un membre d'un partit era detingut i «cantava» es desfeien grups sencers i llavors venia el pitjor. Els militants traginaven uns fullets que detallaven les tortures policials i com havies d'entomar els cops i les vexacions per no sucumbir-hi.

En els temps més durs, les reunions es feien en pisos que ja no es farien servir mai més. Eren cases particulars i el propietari en marxava o es tancava en una altra habitació. Evitaven que un grup aixequés sospites pel carrer, quan es feia tard a la nit, quedant-s'hi a dormir en sacs. Alguns, havent-ne marxat, rondaven pels carrers com bales perdudes abans de tornar a casa. Entraven en un bar, es fonien amb la foscor de la muntanya, i des d'allà, l'endemà al matí, anaven a treballar. Hi havia dones i fills que ho sabien i els ajudaven, participant en els secrets i les precaucions, i d'altres que no, perquè no saber res era també estar protegit.

Si podies triar, preferies els edificis amb portes amples i unes quantes sortides. No sempre coneixies el lloc triat: sovint et cridaven a una trobada prèvia de seguretat. Quan els capellans rojos es van instal·lar als barris, els van obrir les parròquies i la privacitat dels dormitoris. L'ideal era tenir vigilants a l'entrada o als voltants per si es presentava algú sospitós. Sempre es preparava una coartada que no tingués a veure amb la política ni amb la lluita obrera. Sortien a la muntanya amb motxilles i una guitarra, amb l'excursionisme de recer. No podies tenir agenda ni guardar el número de telèfon de ningú. Si en una manifestació en duies algun en una petita nota arrugada, te la podies empassar gola avall, com a últim recurs.

LES SEGRESTADORES_b.indd 18 29/09/2026 13:17:22

José Cámara de la Hoz, del PSUC, va passar dinou dies detingut a comissaria el 1961. El van condemnar a deu anys de presó en un consell de guerra. En va estar gairebé tres tancat i durant un any més el van desterrar a Berga i a Tarragona. Quan va poder tornar a Santa Coloma, havia de presentar-se dues vegades al dia a la comissaria de la Via Laietana. El van torturar durant set hores. «No cal, a aquestes alçades, descobrir que als detinguts se'ls torturava, oi? A mi em van torturar com a tants altres, ja se sabia», va dir una vegada. Els detinguts quedaven marcats i havien de ser apartats de la quotidianitat de l'organització per esquivar la vigilància policial de la resta. Els militants desconeguts per la policia eren «els blancs».

Els partits s'organitzaven en cèl·lules estanques, perquè ningú no conegués els membres de les altres, i els òrgans de direcció les connectaven. Pere Nevers Soto, membre del comitè central del PSUC, se citava amb altres militants en un carrer amb pendent. El que tenia més responsabilitats baixava, i l'altre pujava. Si havien de córrer, el que anava de baixada ho faria més ràpid. La dona de Nevers l'avisava del perill des del balcó. Si hi havia estès alguna peça de roba de color verd podia tornar a casa, però havia d'escampar la boira si era vermella.

Quan algú «tenia merda» volia dir que guardava quantitats ingents de propaganda clandestina: fulls volanders, publicacions, documents variats. El ciclostil va entrar en circulació sobretot als setanta. S'accionava amb una maneta i la ràdio ensordia el soroll dels papers imprimint-se. En la vaga de tramvies de 1951 van picar a màquina els fulls volanders un per un i els van copiar a mà.

LES SEGRESTADORES_b.indd 19 29/09/2026 13:17:22

La vietnamita tenia l'encant del treball manual, el d'un marc de fusta i un clixé marcat en una tela, tot seguit impregnada de tinta de multicopista. S'hi passava el rodet i els papers absorbien la lletra. La còpia s'havia d'assecar perquè no s'escorregués el missatge.

L'anorac era «la peça de roba subversiva per excel·lència», va deixar escrit el periodista Josep Maria Huertas Claveria, perquè la propaganda es deixava caure per dins allà on interessés. Quan van instal·lar bústies a les escales, es feien bustiades. Però els clandestins havien d'actuar sempre en un barri que no fos el seu, on ningú els sabés identificar. Abans dels esprais, les pintades es feien amb quitrà, i en barris com els nostres, amb faltes d'ortografia. L'escollit escrivia furtivament la proclama a la paret i uns altres vigilaven tots els angles possibles del carrer. Les pancartes, suspeses entre arbres o fanals, exigien destresa i sigil. Alguna vegada havien deixat en un lloc ben visible un fals paquet amb explosius perquè, mentre la policia no endevinava la farsa, la pancarta es mantenia al vent. Diversos grups preparaven les accions i quan les havien enllestides es tornaven a citar per assegurar-se que no havien estat descoberts.

Les veïnes del carrer Menorca tenien totes les excuses perquè eren esposes i mares de família. Podien conversar als pisos, als vestíbuls de les escales, als carrers, en les llargues esperes de l'autobús o en els trajectes inacabables acompanyant els fills a l'escola perquè al barri tampoc no n'hi havia. Per a la policia eren dones que feien coses de dones, només que llavors no hi havia res més important i urgent, res que els ocupés més el temps i els consumís més la paciència, que aquell autobús.

LES SEGRESTADORES_b.indd 20 29/09/2026 13:17:22

Abans que em diguessin pel nom, per als vells activistes de la ciutat jo era la filla del Negro. Els clandestins no tenien altres noms que no fossin els de guerra. Moltes vegades es triaven per l'origen. A un que era nascut a Lleida i era amic seu l'anomenaven *el Catalán*. El meu pare tenia la pell bruna i durant molts anys no va caldre res més. Era el Negro i jo seguia sent la filla del Negro quan vaig fer disset anys i vaig començar a buscar la gent dels barris per fer-los preguntes i entendre d'on venien, d'on veníem.

Alguns militants de partits integraven les agitadores Comissions de Barri, fins que les associacions de veïns es van legalitzar, i algunes van continuar encara un temps més revoltades amb la tebior de l'acció de «masses» de les associacions. L'arxiu de les Comissions de Barri són uns quants dossiers fotocopiats, folis amb dos forats enquadernats amb aquella mena de ferros de doblegar amb què lligàvem els àlbums a l'escola. Les cobertes, de plàstic, es trenquen de tants anys que fa que uns militants els van lliurar a una vella biblioteca perquè es conservessin per a la posteritat. La biblioteca va tancar, i finalment la Biblioteca Central —una de tantes de la Diputació de Barcelona que són refugi dels barris— els va heretar. Tot això ho vaig saber després.

Aquest material és merda de la bona: se l'havien jugat per escriure-la, copiar-la, distribuir-la i amargar-la en llocs insospitats. És escrita a màquina i de vegades retolada a mà amb plantilles de lletres escolars. Paraules d'una batalla ideològica

LES SEGRESTADORES_b.indd 21 29/09/2026 13:17:22

contra una dictadura que perdia poder des de baix. Resums de l'acció directa, valoracions, convocatòries, reculls d'informació disponible, el batec d'una gent i d'uns anys que la premsa oficialista amagava o que els corresponsals alineats amb el règim mai haurien pogut aconseguir.

Els arxius més importants eren a les cases. Els hereus dels activistes i els capellans rojos que han anat morint no sempre han valorat prou els fulls volanders, els manifestos, les actes, les cartes, les sol·licituds, els reculls de premsa, les fotografies, ni han sabut què fer-ne. Si no van arribar a donar-los en vida a alguna persona o institució que en tingués cura, tots aquests papers han estat carn de deixalleria amb la roba vella, els mobles passats de moda i la matèria orgànica en descomposició. Algunes associacions de veïns van llençar els papers antics al contenidor perquè tot allò no ho volia ningú. Amb l'aparent seguretat que donava la democràcia, els anys de combat semblaven cosa del passat. Els abocadors, compendis de les històries perdudes de la gent.

Alguns veïns han guardat els seus papers i els de les organitzacions com l'or. Però tenir-ne és un maldecap d'espai, de pols i de peixets de plata, els petits insectes llargueruts que d'amagat devoren el paper. Els museus i els arxius els semblen de mal confiar-hi perquè no hi ha prou recursos per classificar i conservar tot el que els arribaria i s'han perdut caixes i arxivadors que no se sap on van ser guardats, o això diuen els que van donar coses que ara no es troben, o els que les busquen perquè els han dit que van ser donades i la resposta oficial és que no, que allà no en saben res. No és tan difícil acabar en una deixalleria, desaparèixer amb altres residus de la vida.

LES SEGRESTADORES_b.indd 22 29/09/2026 13:17:22

Els dossiers de les Comissions de Barri que es conserven a la Biblioteca Central són un miracle, ben cuidats, amb els documents interns i els fulls volanders agrupats per temes i amb un índex cada un. He tornat a demanar-los al taulell del pis de dalt, que és on acostuma a ser el Lluís, el bibliotecari guardià de la col·lecció local.

—Els vols tots?

Li dic que sí, però que els revisaré de pressa perquè ja els he llegit altres vegades i només vull comprovar-ne una cosa. En tinc fotocòpies de quan les càmeres no eren digitals, en tinc fotografies fetes amb el mòbil i guardades en carpetes al núvol, però la inseguretat m'acompanya com una ombra perquè penso que no pot ser. Agafo lloc a la llarga taula que voreja els finestrals i que a partir de la primavera acostuma a estar plena d'estudiants que preparen la selectivitat. Ara està gairebé buida. El Lluís torna carregat de dossiers. Els reviso un per un durant una estona i ho torno a corroborar: no hi ha cap referència als segrestos d'autobusos en l'arxiu de les Comissions de Barri.

Sí que hi ha publicacions clandestines que van informar de la gesta de les dones del carrer Menorca. Per exemple, l'*Agencia Popular Informativa*, editada per periodistes que esquivaven el bloqueig informatiu del franquisme i feien d'altaveu del moviment obrer i popular, va publicar: «Un centenar de dones de Can Franquesa, un barri de Santa Coloma, van baixar en manifestació des de la part alta del barri fins on es troba l'última parada de la TUSA (empresa dels transports públics locals). Van ocupar un autobús i van obligar el conductor

LES SEGRESTADORES_b.indd 23 29/09/2026 13:17:22

que continués el viatge fins a dalt, on els autobusos no pugen. Les dones van tenir "segrestat" l'autobús durant unes dues hores fins que va arribar la Guàrdia Civil, amb qui van discutir abans de retirar-se. Les dones, en nom de tot el barri, reivindicaven que la TUSA pugés fins a la part alta i volen demostrar que no és veritat que això sigui impossible com ho pretén l'Ajuntament. Una setmana abans, les dones del barri, que és un dels que es coneixen com "de la muntanya", com el barri del costat de les Oliveres, conegut per les recents accions de protesta, s'havien manifestat i havien detingut un autobús a la carretera durant una hora».

També se'n va fer ressò *Mundo Obrero Rojo*, del comitè central del Partit Comunista d'Espanya (internacional), amb més context i detalls. La publicació difonia que els pisos de la muntanya estaven aïllats, sense cap servei. «Hi ha canalla d'aquesta barriada que aquest hivern es llevava a les sis del matí per anar a l'escola, que és en un altre extrem de Santa Coloma. Les dones, quan van al mercat, dediquen fins a cinc hores per comprar, atès que no hi ha autobusos i el mercat està molt enretirat». Continua:

«Quan van vendre els pisos d'aquests blocs, a les famílies que els compraven els deien que hi hauria escoles, autobusos, dispensari... (el conte de sempre) tan aviat com s'habitessin els pisos. Fa gairebé un any que estan habitats i hi continua faltant de tot.

»Cansades d'esperar, les dones de Can Franquesa van baixar a la carretera per on passa l'autobús i el van aturar durant una hora. Va arribar la policia i un tinent els va prometre que en una setmana se solucionaria el problema i l'autobús arribaria al barri. Va passar la setmana i la situació era la mateixa.

LES SEGRESTADORES_b.indd 24 29/09/2026 13:17:22

A dos quarts de nou del matí, un grup de dones van començar a cridar les altres, i quan se'n van ajuntar unes cent, quasi totes de la part alta de la muntanya, van baixar a esperar l'autobús, hi van pujar i van obligar el conductor a pujar a dalt de tot del barri. Amb aquesta acció van demostrar que l'argument de l'Ajuntament que l'autobús no podia pujar, tenint en compte com és de costerut el lloc, era fals».

Després, segons la notícia, van retenir el vehicle durant diverses hores fins que es van presentar una trentena d'agents de la policia i la Guàrdia Civil, armats amb metralletes. «Les dones no es van acovardir i van dir al tinent: "Ens va prometre que tot això estaria arreglat: com que no ha estat així, som aquí"».

El barri en va anar ple durant tot el dia. «Parlava amb entusiasme d'aquesta justa acció i es reafirmaven a no cedir fins que l'autobús arribés a la part alta». El resum dels fets acaba amb una arenga: «De nou això ens demostra que la lluita no és només per als homes. Les dones d'aquest barri s'han incorporat als milers de dones que, des dels seus llocs de feina en fàbriques, camps, oficines, etc., o amb el cistell d'anar a comprar al braç, han decidit trencar el silenci i la resignació i lluitar unides contra l'opressió i l'engany. Endavant, dones, en el moviment revolucionari hi teniu un paper de primer ordre a complir! Organitzeu-vos per vincular-vos a tot el moviment obrer i popular de manera estable i contínua!».

És a dir, que un grup de dones van cridar les altres, van baixar al carrer Còrdova i es van endur l'autobús. Ho relaten d'una manera que semblaria que aquest va ser el primer segrest de Catalunya. Per això interessava a la resistència: allò era nou, eren dones, no havien temut els armats.

LES SEGRESTADORES_b.indd 25 29/09/2026 13:17:22